

MOTIVE ȘI DECORURI ALE CULTURII MUREȘ

Anca Georgescu*

Abstract: *The scope of this study is to present a detailed analysis of the decorations and motifs found on the Maroș culture vessels' surface. The material studied was collected from the excavations directed by Dorin Popescu at „Pecica Șantul Mare” and „Livada lui Onea” (in Arad county) in 1942 and 1943. Maroș culture is a Bronze Age culture that spans the Early and the Middle Bronze Age. It covers a large area in South Hungary, North Serbia, and Western Romania.*

Over time, various studies have been conducted on the Maroș culture pottery to establish its forms, fabrics, and decorative typologies. The pottery analysis was mainly focused on identifying different types of decorations and motifs applied to the vessels. We have separately analysed the fragments found at „Pecica Șantul Mare” and „Livada lui Onea”. In both settlements, we have identified similar types of decor and motifs, especially impressions made by finger or nail, or incisions made with a sharp tool. Several variables have been used to understand the evolution of decorations and motifs in time and space. One of them is based on the ceramic sorting by diagnostic (rim, handle, base, decorated) and by non-diagnostic (body sherds). We encountered situations with decorations applied directly on the lip or handle and other situations where the decoration was not applied on the lip or the handle, but on another part of the vessel. We were also interested in identifying vessels with two, three, or more decors or motifs. The purpose of using this variable is to identify a possible relationship between the different types of decorations/motifs, or between the decoration and the shape of the vessel.

In general, for Maroș culture, we have three types of decorative treatment: incision, impression/channel, and applique. Other common decorations and motifs are: triangle, arc, dot, and chevron.

Keywords: Mureș culture, Pecica „Șantul Mare”, pottery decorations and motifs

Datorită calității sale excelente și a conservării sale bune în timp, ceramica poate fi considerată unul dintre cele mai importante și comune artefacte găsite în săpăturile arheologice. Astfel, de-a lungul timpului au fost realizate diverse studii pe ceramică¹. Acestea au pus în evidență

* Doctorandă, SCOSAAR – Școala Doctorală de Istorie și Arheologie, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București; e-mail: georgescuanca@ymail.com

¹ A.O. Shepard, *Ceramics for the Archaeologist* (Publication 609), Carnegie Institution of Washington, Washington D.C., 1956; M. Millett, „How much pottery?”, „Anuarul Institutului de Istorie «G. Barițiu». Series Historica”, tom LXIV, 2025, Supliment nr. 1, p. 35-48.

variațiile formelor și decorurilor aplicate pe vase, au stabilit relații între compoziția chimică a pastei și sursele de argilă, între forma și funcțiile vasului, între stilul decorativ și organizarea socială și economică a societăților preistorice. În ultimii treizeci de ani, s-au dezvoltat diverse tehnici analitice precise, oferind noi perspective teoretice asupra cronologiei, producției, funcției, tipologiei, distribuției și tehnologiei ceramicii. Analizele pe ceramică sunt prezentate în manuale generale de metode analitice², în studii particulare în ceramică aplicate unor grupuri sociale specifice³, în monografiile referitoare la funcțiile ceramicii⁴ sau producția sa⁵, în studii combinate de istorie și etnografie⁶, în studii experimentale bazate pe „arheologie comportamentală”⁷, în studii de arheometrie⁸. În cadrul acestor lucrări, principalele subiecte discutate sunt legate de originea, funcția, consumul, distribuția, utilizarea și stilul ceramicii.

În termeni generali, ceramica poate fi definită ca rezultatul unui un proces de modelare a vaselor sau altor obiecte din lut, urmat de arderea acestora la temperaturi ridicate, pentru a le conferi rezistență și durabilitate în timp. Originea și apariția ceramicii reprezintă unul dintre subiectele intens dezbătute în arheologie. Deși nu se cunoaște cu exactitate momentul apariției sale, ceramica este adesea asociată cu momentul tranziției comunităților primitive de la un stil de viață de vânător-culegător la unul bazat în special pe agricultură și pe obținerea

în vol. *Pottery and the archaeologist*, (ed.) M. Millett, Institute of Archaeology Occasional Publications, vol. IV, London, University of London Institute of Archaeology, 1979, p. 77–80; D.E Arnold, *Ceramic Theory and Cultural Process*, New Studies in Archaeology. Cambridge University Press, Cambridge, 1985; C.M. Sinopoli, *Approaches to Archaeological Ceramics*, New York, Plenum Press, 1991; P.M. Rice *Pottery Analysis: A Sourcebook*. New edition. The University of Chicago Press, Chicago, 2005; C. Orton, M. Hughes, *Pottery in Archaeology*, 2nd Edition, Cambridge Manuals in Archaeology, Cambridge, Cambridge University Press, 2013.

² C.M. Sinopoli, *op. cit.*, p. 3; C. Orton, *op. cit.*, p. 4-8.

³ P.M. Rice, *op. cit.*, p. 8.

⁴ J.M. Skibo, *Pottery Function: A Use-Alteration Perspective*, New York, Plenum Press, 1992.

⁵ D.E. Arnold, *op. cit.*, p. 12-15.

⁶ *Ibidem*, p. 16.

⁷ M.B. Schiffer, J.M. Skibo, J. Griffiths, K. Hollenback, W.A. Longacre, *Behavioral Archaeology and the study of technology*, „American Antiquity”, 66, 2001, p. 729–738; J.M. Skibo, M.B. Schiffer, *People and things: A behavioral approach to material culture*, New York, Springer, 2008.

⁸ A.O. Shepard, *op. cit.*, p. 4.

de surse stabile de hrană. Cantitățile de hrană din ce în ce mai mari au necesitat intensificarea producerii de recipiente rezistente și durabile pentru păstrarea alimentelor. Se presupune că ceramica a apărut treptat în diverse regiuni ale lumii, în multiple centre de producție și s-a răspândit, împreună cu tehnicile de producere, foarte rapid în societățile preistorice⁹.

În ultimele decade a avut loc o schimbare graduală a interesului de la analiza ceramicii decorate la analiza ceramicii nedecorate. Analizele arheometrice realizate din perspectiva tehnofuncționalității sunt aplicate în special pe ceramica utilitară, simplă, de fabricație grosieră, adesea nedecorată. Vasele simple, nedecorate sunt cel mai frecvent întâlnite în toate tipurile de așezări preistorice, confirmând nevoia omului de a avea mereu diverse tipuri de recipiente de uz casnic folosite zilnic pentru diferite activități gospodărești: gătit, depozitare, transport sau servire. În acest caz, obiectivul acestor studii este mai degrabă centrat pe tehnofuncția vaselor decât pe sociofuncția sau ideofuncția¹⁰.

Studiile tehnico-funcționale aplicate acestor vase simple, în special asupra „efectelor fizice termice și mecanice ale încălzirii și răcirii repetate a conținutului lichid și uscat”, pot oferi noi date despre nivelul de cunoaștere a tehnologiei de realizare a vaselor și a modului de utilizare a resurselor și incluziunilor folosite pentru realizarea pasteii¹¹.

Ateliere ceramice identificate în siturile arheologice oferă informații valoroase privind distribuția și utilizarea ceramicii, însă prea puține date în ceea ce privește identificarea meșteșugarilor/olarilor/artizanilor implicați direct în procesul de realizare a vaselor.

Persoana care realizează vasele de uz casnic sau ceremonial joacă un rol important nu doar în interiorul grupului sau comunității, ci și în cadrul economiei regionale în care este implicată comunitatea sa. Persoanei din spatele vasului/oalei i-au fost atribuite diverse denumiri, de la artist și șaman, la artizan sau olar în cadrul diverselor studii istorice, antropologice sau etnografice dedicate olăritului¹². În fazele

⁹ C.M. Sinopoli, *op. cit.*, p. 3.

¹⁰ P.M. Rice, *Pottery Analysis ...*, p. 7.

¹¹ P.M. Rice, *Recent Ceramic Analysis: 1. Function, Style, and Origins*, „Journal of Archaeological Research”, vol. 4, No. 2 (June 1996), Springer, 1996, p. 133–163.

¹² Randall White, *Beyond Art: Toward an Understanding of the Origins of Material Representation in Europe*, „Annual Review of Anthropology”, 1992, p. 537-564.

timpurii ale analizelor ceramice din secolele XIX-XX, bazate în special pe abordarea cultural-istorică, rolul în fabricarea vaselor a fost atribuit exclusiv femeilor, deoarece acestea au fost direct legate de activitățile casnice și gospodărești, în special de cele care implicau pregătirea, gătitul și servirea alimentelor. Diviziunea sexuală a muncii își are rădăcinile în studiile timpurii asupra societăților preistorice, când Lubbock (1865) și Childe (1936) au atribuit fabricarea olăritului exclusiv femeilor. Studii antropologice recente asupra diferitelor societăți tradiționale din lume relevă faptul că specializarea depinde de tipul de cultură, de arealul geografic sau de complexitatea producției ceramice. O serie de studii asupra diferitelor populații din America, Africa sau Asia tind să confirme această teorie. Totodată, fabricarea și decorarea ceramicii implică pricepere, cunoștințe și perspicacitate. Alte elemente psihologice precum creativitatea, percepția, personalitatea individuală și atributele fizice precum aptitudinile și vârsta, sunt importante în crearea și transmiterea stilurilor decorative. Este posibil ca în societățile preistorice această activitate să nu fi fost atribuită pe criterii sexuale, ci pe criterii ce au la bază talentul, aptitudinile, abilitățile fizice, disponibilitatea timpului pentru învățare și practică. Este de asemenea posibil ca în societățile preistorice această activitate să nu fi fost redusă la o singură persoană, ci să fi fost extinsă și la membrii familiei olarului (copii, soț sau soție, bătrâni ai familiei) sau alți membrii ai comunității¹³. Cu toate acestea, persistă numeroase incertitudini cu privire la structura organizatorică a acestei activități: a existat un singur olar specializat „cu normă întreagă” sau producția ceramică era o activitate descentralizată, realizată în multiple gospodării ?

Pecica „Șanțul Mare” este un studiu de caz ideal care poate oferi informații importante asupra evoluției în timp a ceramicii (elemente decorative, motive sau forme de vas) atât pentru nivelele stratigrafice ale sitului, cât și regional. În prezent, este dificil de urmărit legătura dintre organizarea internă (inclusiv decorul) și producția ceramică, importanța alegerii unui anume olar sau decizia unei posibile elite în producția ceramicii. De asemenea, nu am putut evalua încă dacă a existat un olar specializat „cu jumătate de normă” sau mai mulți olari specializați, sau

¹³ *Style, Society, and Person. Archaeological and Ethnological Perspectives*, (eds.) C. Carr, J.E. Neitzel, New York, Plenum Press, 1995; K.A. Kamp, *Prehistoric children working and playing: a Southwestern case study in learning ceramics*, „Journal of Anthropological Research”, 57, 2001, p. 427–450.

dacă pe tell exista unul sau mai multe ateliere de ceramică. Singurul fapt cert este că ceramica a fost în mare parte produsă local, pentru uz casnic¹⁴. Deși în timpul săpăturilor de la Pecica „Șanțul Mare” (2005-2015) nu au fost identificate ateliere ceramice, săpătura în sine a acoperit doar o mică parte a așezării, deci există posibilitatea ca atelierul să fie prezent pe tell (Fig. 1.).

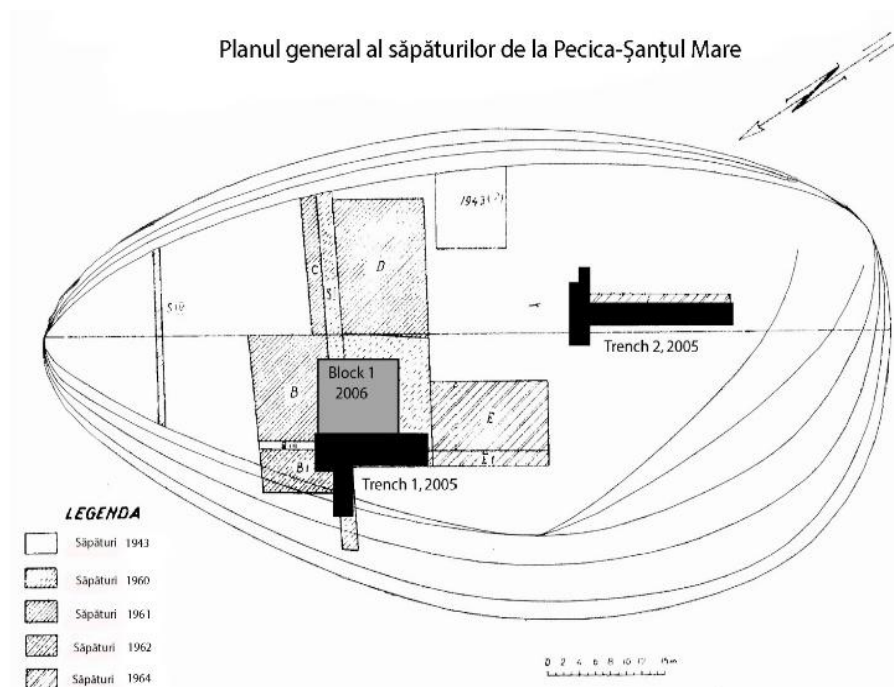

Fig. 1.
Planul săpăturii din 2006 suprapus pe planul realizat de Crișan în 1960
(din O’Shea et al., 2006)

În prezent, ne lipsesc dovezile cu privire la amploarea zonelor de producție sau de ardere, investigații referitoare la ambele neputând furniza dovezi despre cine producea efectiv vase ceramice și pentru cine.

¹⁴ K. Michelaki, *Household Ceramic Economies: Production and Consumption of Household Ceramics among the Maros Villagers of Bronze Age Hungary*, Dissertation, Anthropology, University of Michigan, Ann Arbor, 1999; Idem, *Making Pots and Potters in the Bronze Age Villages of Kiszombor-Új-Élet and Klárafalva-Hajdova*, „Cambridge Archaeological Journal”, 18(3), 2008, p. 355–380.

S-a dedus că vasele erau în mare parte produse pentru cei ce locuiau pe tell, cu scop de a fi utilizate în activitățile zilnice din gospodărie sau în procesiuni funerare, un exemplu fiind necropola de la Mokrin unde inventarul ceramic este prezent în morminte¹⁵. Dar nu știm dacă erau vase produse și cu scopul de a fi distribuite regional.

Micile săpături efectuate la **Semlac „Livada lui Onea”** (1943 și 2007) pot oferi unele informații cu privire la evoluția cronologică internă a ceramicii (în cazul studiul nostru: decoruri și motive). Rezultatele pot fi folosite doar pentru a compara modul de producție și distribuție a ceramicii (și a decorului) oferind posibile informații despre natura relației dintre Pecica și Semlac.

În general, pentru cultura Mureș avem trei modele de tratament decorativ al suprafețelor: incizie, amprentă și aplicare¹⁶. La Pecica „Șanțul Mare” au fost analizate un total de 383 de fragmente ceramice (piese unice), dintre care 177 au prezentat caneluri, 81 șiruri ciupite, 46 incizii, 41 buze ciupite, 29 *ticks*, 26 amprente de unghii și 23 trasate. Într-o cantitate mai mică avem decoruri tip *boss* (23), *chevron* (19), punctat (15), nod (13) arc (14), șiruri ciupite la buză (7), aplicație (6), triunghiular (4), *hatch* (2), încrustat (1)¹⁷.

La Semlac „Livada lui Onea” a fost analizat un număr mic de fragmente decorate. O particularitate a acestui tell o reprezintă cantitatea considerabilă de ceramică decorată prin tehnica *combed* și *brushed* (rusticată) (27 fragmente *brushed*, 30 fragmente *combed*) în comparație cu Pecica „Șanțul Mare”, unde am putut identifica un singur fragment (*combed*)¹⁸.

¹⁵ M. Girič, *Mokrin: The Early Bronze Age Necropolis*, Cap. XI. *The Archaeological Society of Yugoslavia*, Beograd, 1971; M. Garasanin, *Moriska (Mokrinska) Grupa*, „Praistorija Jugoslavenskih Zemalja”, p. 476-483, vol. Bronzno Doba, IV. Akademija Nauka i Umjetnosti Bosne i Hercegovine. Centar za Balkanološka Ispitivanja, Sarajevo, 1983; J. O'Shea, *Villagers of the Maros: A Portrait of an Early Bronze Age Society*, New York, Plenum Press, 1996.

¹⁶ A. Nicodemus, J. O'Shea, *From Relative to Absolute: The Radiometric Dating of Mureș Culture Ceramics at Pecica-Șanțul Mare*, in vol. *Interdisciplinarity in Archaeology and History*, 3rd Edition, *In Memoriam Florin Medeleț (1943–2005)*, (eds.) S. Forțiu, A. Stavilă, Szeged, 2015.

¹⁷ A. Georgescu, *Mureș culture pottery motifs and decorations. A view from the past: Dorin Popescu's excavations at Pecica-Șanțul Mare and Semlac-Livada lui Onea*, „Ziridava. Studia Archaeologica”, 38, 2024, Tabel: 7.1; Tabel: 7.2, p. 81–100.

¹⁸ *Ibidem*, Tabel: 7.4.

1. Diverse ipoteze asupra posibilelor relațiilor externe și interne din cadrul culturii Mureș

În ultimii treizeci de ani, specialiștii au oferit diverse interpretări asupra stilului decorativ al ceramicii, dezvoltând posibile teorii asupra relațiilor care ar putea fi stabilite între tipul de decor, funcția și forma vasului. Unele perspective au fost legate de factorii externi care ar fi putut influența tipul de decor aplicat pe vas. Motive externe (culturale, sociale, economice, politice sau chiar religioase) care ar fi putut influența societățile preistorice să creeze un model de decor sau un motiv pe suprafața unui vas ar fi putut exista. Alegerea tipului de decor poate implica și motive interne precum forma, funcția și/sau, forma vasului. În general, motivele externe pot fi legate de întregul grup, lideri/șefi, în timp ce motivele interne se reduc de regulă la libera opțiune a artistului-olar, persoana care creează vasul. Vom încerca să explicăm relațiile create între factorii externi și interni, pe de o parte, și decorul și motivele găsite pe ceramică, pe de altă parte. Vom încerca de asemenea să identificăm posibile relații între formele stilistice și motivele externe și interne din cadrul culturii Mureș.

2. Relații externe

2.1. *Relația Cultură-Decor*

Expresia culturală joacă un rol cheie în această relație, determinând modelele de decorare specifice unei societăți preistorice. Poate fi definită ca totalitatea gândurilor, credințelor, viziunilor, comportamentului unui anumit grup social reflectat prin creațiile sale materiale: meșteșuguri, unelte, ceramică și ornamente. În societățile preistorice, aceste expresii culturale erau comune în cadrul unor comunități mici bazate în mare parte pe relații de rudenie. Explicațiile ipotetice privind „schimbul de informații” nu au fost acceptate pe scară largă, deoarece este greu de demonstrat un schimb de mesaje între societățile preistorice¹⁹.

Riturile/obiceiurile sociale din activitățile funerare și gospodărești au avut și ele o influență în realizarea diferitelor modele decorative pe vasele culturii Mureș. S-a observat că nu există diferențe/preferințe în decorarea vaselor folosite pentru activități funerare sau pentru activități

¹⁹ H.M. Wobst, *Artifacts as Social Interference: The Politics of Spatial Scale*, in vol. *Confronting Scale in Archaeology: Issues of Theory and Practice*, (eds.) G. Lock, B. Molyneaux, New York, Springer Verlag, 2006, p. 55-64..

gospodărești²⁰. Cupele sau vasele întregi analizate, cu unul și două mânere, găsite atât în contexte funerare, cât și în așezări, sunt în mare parte decorate cu rânduri duble de incizie și caneluri care înconjoară vasul la nivelul umărului. Alte incizii sau șiruri de caneluri se aplică pe verticală și intersectează pe cele aplicate orizontal pe burta vasului. În mod regulat, pe suprafața vasului se aplică un grup de două sau patru caneluri verticale sau incizii. Uneori, pe lângă aceste forme decorative, sunt aplicate puncte sau noduri. Acest tipar decorativ se regăsește și în Bronzul Mijlociu pe durata culturii Mureș: situația socio-politică pare să fie schimbată dramatic cu stabilirea unor poziții ierarhice, iar o elită apărută preia controlul asupra multor domenii de activități socio-economice în regiune²¹. Chiar și într-o organizare ierarhică este posibil ca identitățile și obiceiurile sociale să fie împărtășite între gospodăriile, independent de influența elitei. Astfel, ar fi și cazul formelor decorative. În prezent este aproape imposibil de urmărit evoluția și transmiterea modelelor decorative între gospodăriile din cadrul aceleiași așezări sau între mai multe așezări aflate în aceeași regiune.

2.2. Relația Economie-Decor

Relația economie-decor poate avea două direcții de analiză. În primul rând, prosperitatea economică ar putea permite grupului să aloce mai mult timp pentru a realiza decoruri elaborate pe suprafața vasului (acest lucru poate fi observat cu ușurință în culturile neolitice dezvoltate) chiar dacă vorbim și de vase folosite în activitățile gospodărești de zi cu zi, nu numai în cadrul unor ceremonii festive. În al doilea rând, un grup produce vase cu multe elemente decorative pentru a afișa un statut economic ridicat (în mod normal, acest obicei poate apărea printre grupurile care nu își pot permite resurse specifice din cauza poziției geografice sau climatului; sau nu pot produce anumite bunuri, unelte)²².

Există centre meșteșugărești specializate care produc vase nu numai pentru uz casnic și local, ci și pentru evenimente, ceremonii, și schimburi. În epoca bronzului, există grupuri sociale care fabricau în mod specializat obiecte din lut, metal, oase sau alte materiale naturale (de exemplu,

²⁰ K. Michelaki, *Household Ceramic Economies: Production and ...*, p. 120.

²¹ A. Nicodemus, *Food, Status, and Power: Animal Production and Consumption Practices during the Carpathian Basin Bronze Age*, in vol. *Social Dimensions of Food in the Prehistory of the Eastern Balkans and Neighboring Areas*, (eds.) M. Ivanova, P. Stockhammer, B. Athanassov, V. Petrova, D. Takorova, Oxford, Oxbow Books, 2018.

²² *Ibidem*, p. 77.

pentru realizarea de bijuterii). Cu toate acestea, în Bazinul Carpatic nu există dovezi clare pentru o anumită specializare în meșteșuguri domestice (olărit, textile, prelucrarea lemnului). Există unele indicii despre existența unor specialiști în realizarea bunurilor de mare prestigiu, în special cele din metal, dar încă lipsesc date certe care să arate că erau specialiști care își dedicau întreaga activitate acestei specializări.

Cum ar putea apărea aceste centre specializate ? În economiile de piață, care sunt asociate cu nivelul de dezvoltare al societăților, există întotdeauna o relație între cerere și ofertă. Intensificarea agriculturii și a producției animale a dus la creșterea producției și la diversitatea resurselor alimentare. În aceste condiții, nevoia de vase specializate utilizate atât pentru alimente, cât și pentru lichide ar putea determina o trecere la producția „cu normă întreagă” a diferitelor tipuri de recipiente ceramice de diferite dimensiuni. Cu toate acestea, în stadiul actual al cercetării, este aproape imposibil să se certifice această ipoteză. Nu există dovezi concrete care să arate că existau astfel de olari specializați, însă se presupune că această activitate revenea mai multor gospodării din așezare, acestea având printre altele ca obiectiv să producă ceramica doar pentru uz individual sau în cadrul așezării.

Un vas de prestigiu nu este recunoscut doar după calitatea tratamentului aplicat pe suprafață sau după grosimea pereților, ci și după complexitatea elementelor decorative și motivelor folosite/aplicate pe suprafața vasului. Un statut economic ridicat este marcat mai ales prin ceremonii fastuoase (căsătorie, nașteri, rituri de trecere) sau activități de sărbătoare când sunt afișate bunuri de prestigiu. Vasele fine, decorate pot fi folosite în cadrul unor ceremonii, sărbători, ocazii de înmormântare pentru a marca statutul unui grup social sau statutul unei anumite persoane/membru al grupului/comunității.

În cadrul așezării de la Pecica a fost identificată o cantitate semnificativă de ceramică fină, dar, în ciuda acestui fapt, atelierele de producție lipsesc de pe tell. O posibilă explicație este că producția de ceramică era sarcina exclusivă a populației care trăia în afara tell-ului și nu pe tell. Dar, așa cum am prezentat mai sus, în prezent există puține dovezi care ar putea susține existența unor centre specializate pe tell sau în afară. Ultimele cercetări efectuate au sugerat mai degrabă o activitate metalurgică intensă și creșterea cailor în număr semnificativ, dar mai puțin o economie axată pe olărit. Aceste activități centrate pe un anumit tip de activitate erau controlate de elite cu scopul de a folosi calul în

comerț și alte activități economice mai profitabile pentru așezare. Mai degrabă, după noile investigații, Pecica a fost construită exclusiv cu scopul de a fi un centru de producție și comerț cu bunuri de mare valoare²³. Nu există dovezi în favoarea unui posibil comerț cu ceramică fină decorată. Cel mai probabil, ceramica fină, foarte decorată a fost produsă și folosită în mare parte local. La Pecica și Semlac, ceramica fină cu multe elemente decorative a avut o influență mică asupra activității macro-economice a celor două așezări, fiind folosită mai mult intern, în timpul sărbătorilor și petrecerilor și nu cu scopul de a fi folosită pentru export²⁴. Poate că a jucat un rol mai mare într-o activitate economică la scară mai mică în cadrul gospodăriilor, manifestată prin achiziții, ofrande, zestre sau dote/daruri oferite între sate, comunități învecinate, aflate în aceeași regiune care pe lângă raporturi economice-comerciale, împărtășesc și aceleași obiceiuri și datini.

2.3. Relația Politic-Decor

Această relație poate fi observată mai bine în societățile complexe, controlate de o elită cu o potențială putere în controlul resurselor, dar concurând totuși cu alte grupuri culturale pentru un prestigiu regional. După cum am prezentat mai sus, necesitatea obținerii acestui statut de prestigiu se manifestă prin sărbătoare și ceremonii. În aceste circumstanțe, ar putea exista o cerere specială din partea acestui grup de elită pentru crearea unui vas cu o formă și dimensiune specifică, dar și cu un stil decorativ aparte și complex. Se consideră că, printre societățile preistorice timpurii, ceramica foarte decorată a fost un bun de prestigiu important folosit nu numai în ceremoniile de sărbătoare, ci și în comerț, ca obiect de schimb pentru resurse alimentare sau animale. În cadrul culturii Mureș s-au observat diverse manifestări ale ritualului exprimate în ceremonii funerare, activități de sărbătoare și alte evenimente. La Pecica „Șanțul Mare” elita a acordat o mare atenție manifestării prestigiului prin banchete (*feasting*) care implicau bunuri și alimente de prestigiu (inclusiv carnea de cal). Este posibil ca în asemenea ocazii, pentru gătit, servire și depozitare să fi fost folosite vase speciale, de diferite forme și dimensiuni și cu foarte

²³ *Ibidem.*

²⁴ J. O'Shea, A. Nicodemus, „... the nearest run thing ...”. *The Genesis and Collapse of a Bronze Age Polity in the Maros Valley of Southeastern Europe*, in vol. *Coming Together: Comparative Approaches to Population Aggregation and Early Urbanization*, (ed.) A. Gyucha, Albany, 2018.

multe motive decorative aplicate. Un asemenea tip de vas îl reprezintă cana de mici dimensiuni, brun-cenușie, foarte fin executată, cu o toartă sau două, pe suprafața căreia s-au aplicat diferite elemente decorative specifice culturii Mureș: șiruri fine de incizii paralele executate orizontal pe burta vasului, șiruri de puncte și alte elemente geometrice decorative. Diferențele în decorurile aplicate pe vase pot apărea și în ritualurile de înmormântarea a persoanelor de ierarhii diferite în cadrul așezării.

3. Relatii Interne

La fel ca relațiile externe, relațiile interne pot fi determinate indirect de grup, dar, în general, relațiile interne sunt determinate de un singur individ, de olar. Un grup poate avea o oarecare influență asupra tipului de vas necesar dar și asupra tipului decorului care să fie aplicat pe vas, aceasta nefiind doar opțiunea exclusivă a celui care face oala. Dar cum poate un grup să decidă tipul, ordinea și modul de execuție a decorurilor aplicate pe vasul care urmează să fie creat? În normele culturale ce există în cadrul unui grup, motivele sau grupurile de motive sunt mai mult legate de manifestările culturale ale comunității decât de alegerea olarului. Olarul decide ce tip de decor să fie aplicat pe un vas alegând dintr-un set de forme decorative specifice normelor culturale ale grupului căruia îi aparține. De asemenea, există un anumit grad de alegere individuală, mai ales atunci când modele mai complexe sunt aplicate pe suprafața vasului. În cadrul acestei părți analitice vom încerca să găsim posibile conexiuni între decor și funcție, pe de o parte, și decorul, forma și suprafața vasului, pe de altă parte.

3.1. *Relația funcție-decor*

Studii recente au relevat o posibilă relație între funcția ceramicii și stilul decorativ al suprafeței. Ceramica folosită în diferite contexte socio-culturale poate avea diferite stiluri de decorare. Cea folosită pentru uzul casnic, zilnic poate avea aplicate stiluri decorative diferite în comparație cu vasele folosite în timpul ceremoniilor și sărbătorilor²⁵.

Pentru cultura Mureș, pe baza materialului analizat, exemplul cel mai evident referitor la tip de relație este marcat de prezența oalelor de gătit medii-mari simple, care sunt în mod obișnuit decorate prin ciupire/impresiune fie cu degetul, fie cu unghia. De asemenea, amprenta

²⁵ J.M. Skibo, *op. cit.*, p. 5.

cu unghia este un stil decorativ care apare constant pe acest tip de vase. Ciupirea se aplică sub formă de bandă care înconjoară vasul la umăr, burtă sau bază. Vasele fine utilizate pentru depozitarea/servirea lichidelor, cum ar fi cupe/ulcioare/carafe, au în mod obișnuit decoruri realizate prin canelare și incizare, folosite uneori împreună cu serii de puncte și noduri. Bolurile din categoria vaselor fine folosite pentru servire și depozitare probabil în timpul ceremoniilor și sărbătorilor sunt decorate de regulă cu incizii și *chevroni*.

3.2. Relația formă-decor

Forma vasului poate limita sau determina forma și tipul decorului. Olarul care decide să aplice un stil trebuie să împartă și să subdivizeze spațiul vasului. Elementele formale care compun această acțiune sunt: repetiția, asemănarea, contrastul, egalitatea, simetria, echilibrul și succesiunea. Tipul de decor aplicat depinde într-o mare măsură de partea de vas pe care este aplicat decorul. Când stilul este geometric, părțile care compun/formează acest stil se numesc elemente. Desenele simple sunt compuse din aranjamente din unul sau mai multe elemente decorative (motive). În modelele de design mai complexe putem găsi părți semnificative ale vasului acoperite de grupuri de elemente și motive (configurații și compoziții).

Din aceste studii preliminare, am observat că ar putea exista un decor special aplicat pe diferite tipuri de vase. Pentru cultura Mureș este greu de stabilit o posibilă relație între formă și decor, întrucât majoritatea motivelor aplicate pe un vas sunt mai degrabă legate de normele și manifestările culturale. Normele culturale pot dicta ce tipuri de motive sunt mai bine de aplicat pe anumite forme de vas.

În cadrul culturii Mureș, în urma probelor analizate s-au observat mai multe situații în care un motiv este mai prezent pe o parte a unui vas (*layout*). S-a observat că pe cupe globulare conice, biconice, globulare sau ovale, ulcioare, borcane sau boluri se aplică incizii ori caneluri paralele plasate orizontal mai mult pe burtă decât pe alte părți de vas. Din aceste linii orizontale pornesc alte seturi (de obicei 4-6 seturi de caneluri sau incizii plasate simetric orizontal în jurul vasului) de două sau trei incizii sau caneluri aplicate vertical pe partea inferioară a corpului până aproape de bază. O observație similară a făcut T. Soroceanu când a comparat vase

complete decorate găsite în săpăturile lui I.H. Crișan și M. Roska²⁶. De obicei, gâtul borcanelor sau ulcioarelor biconice este decorat cu incizii ori caneluri orizontale. Uneori se aplică simetric trei seturi de incizii orizontale sau caneluri pe ulcioare sau borcane biconice, unul pe gât, al doilea pe burtă și al treilea pe partea inferioară a corpului. Un alt decor aplicat simetric este amprenta cu unghia sau seria/șirul ciupit cu degetele. S-a observat că pe borcane mari sau oale simple, amprenta cu unghia sau seria/șirul ciupit se aplică pe buză și pe burtă.

Bolurile globulare și semiglobulare cu suprafață lustruită sau semilustruită sunt uneori decorate cu butoni, șiruri de puncte sau noduri și aplici plasate în special pe burtă. Arcul este o formă decorativă care, în general, are nevoie de o cantitate importantă de spațiu pe care să fie aplicată. Probele analizate cu această formă decorativă au fost în mare parte fragmente de borcane biconice, vase carinate sau vase cu gâtul lung. Se aplică în general pe partea superioară, vizibilă a umărului sau pe mijlocul/burta vasului.

3.3. *Relația spațiu/suprafață-decor*

Pe vase și suprafețe mari (oale mari, vase mari, amfore, străchini) decorurile sunt cel mai des realizate cu mâna: șiruri de motive, linii și figuri geometrice dispuse simetric pe două sau trei rânduri (superior/gât, mijloc, inferior/bază).

Pe vase și suprafețe mici unde spațiul de execuție a decorului e limitat (câni, cupe, cești, boluri mici și medii) avem mai puține decoruri sau șiruri de decoruri realizate cu mâna sau cu unghia; cel mai des întâlnim decoruri făcute prin incizie, realizate cu obiecte mici și mijlocii ascuțite sau rotunjite la capete.

4. Concluzii

Studiul ceramicii de la Pecica „Șanțul Mare” și Semiclac „Livada lui Onea” a furnizat date esențiale privind evoluția stilistică și tehnologică a ceramicii din epoca bronzului. Analiza decorului a evidențiat preferința pentru incizii, caneluri și impresiuni, indicând un sistem decorativ bine definit. De asemenea, corelarea stratigrafică a materialului ceramic a permis identificarea unor tendințe distincte în evoluția ornamentației, contribuind la reconstrucția stilurilor ceramice specifice culturii Mureș.

²⁶ T. Soroceanu, *Studien zur Mureș Kultur*, „Internationale Archäologie”, 7, Leidorf, Buch am Erlbach, 1991, p. 47–48.

S-a încercat identificarea unor corelații între tipul de decor și diferite obiceiuri/manifestări socio-economice tipice culturii Mureș. Decorurile executate cu peria sau cu pieptănul au fost cu precădere realizate pe vase utilitare, folosite în activitățile zilnice gospodărești: borcane, boluri, ulcioare, căni. Acest obicei s-a folosit în perioadele timpurii ale așezărilor de la Pecica „Șanțul Mare” și Semlac „Livada lui Onea”. Odată cu dezvoltarea economică, mai ales a populației de pe tell-ul mare, acest tip de decor este mai puțin utilizat, fiind înlocuit cu decoruri și motive mult mai complexe. Un anumit status social sau economic poate avea impact asupra activităților de zi cu zi, aducând modificări în realizarea tipurilor de vase (vase fine) sau tipurile de decor (combinații de decoruri și motive geometrice mult mai complexe). Aceste modificări reprezintă indicatori de prestigiu, de statut economic și social ridicat al unui grup.